

اولویت بندی مسائل و مشکلات موجود در رابطه با قوانین ساخت و ساز سواحل شمالی و جنوبی ایران

امیر شریعت ناصری

دانشجوی کارشناسی ارشد عمران گرایش مهندسی و مدیریت ساخت، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد الکترونیکی، مهندسی عمران، تهران، ایران
sazmand1@yahoo.com

علی نجفی

استاد یار، دانشکده فنی و مهندسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد الکترونیکی، تهران، ایران
najafi.ali@gmail.com

علی نیکخو

دانشیار، دانشکده مهندسی، دانشگاه علم و فرهنگ، تهران، ایران
nikkhoo@usc.ac.ir

چکیده

هدف از این پژوهش اولویت بندی رویکردهای نظام، سیاست گذاری و برنامه ریزی کل کشور نسبت به مناطق ساحلی در قالب معیارهای اجتماعی، اقتصادی، سیاسی-امنیتی، قانونی-مدیریتی، کالبدی و محیط زیستی در سطح سواحل کشور است. در این پژوهش پس از شناسایی عوامل و زیرمعیارها، تهیه پرسشنامه و توزیع آن بین مصاحبه شونده‌گان که متخصصان امر در زمینه سواحل کشور بودند، انجام گرفت. به منظور انجام تحلیل سلسله مراتبی جهت اولویت بندی معیارها و زیرمعیارها، ساختار سلسله مراتبی تشکیل گردیده، ماتریس مقایسات زوجی بین معیارها و تمام زیرمعیارها تهیه شده و وزن نسبی و نهایی آنها با کمک این روش تعیین گردید. نتایج حاکی از آن است که با استفاده از روش تلفیق ایده آل، عوامل مثل "بازرگانی و تجارت دریایی ضعیف و غیرفعال در مقایسه با کشورهای همسایه"، "کمبود صنایع مادر و صنایع پشتیبانی در استان‌های ساحلی"، "نبود برنامه یکپارچه و مناسب برای مناطق ساحلی" و... اولویت‌های برتر برای رفع این مشکلات در سواحل کشور می‌باشد.

کلمات کلیدی: قوانین ساخت و ساز، سواحل شمالی و جنوبی ایران، تحلیل سلسله مراتبی.

۱. مقدمه

اهمیت حفظ و حراست از سواحل و نظارت دقیق بر چگونگی بهره‌برداری و استفاده بهینه از این عرصه‌ها و استقرار و بارگذاری فعالیت‌های گوناگون انسانی در این عرصه‌ها، با توجه به موقعیت خاص جغرافیایی از جمله مولفه‌های امنیتی، نظامی، گردشگری، زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی بسیار حایز اهمیت است و به همین دلیل باید سازگاری لازم بین کاربری‌ها، برقرار و متناسب با توان عرصه‌های ساحلی، مجوز فعالیت‌ها صادر شود [۱]. عدم توجه به این مسئله می‌تواند آثار و پیامدهای نامطلوبی را بر این عرصه‌ها تحمیل کند و بسیاری از قابلیت‌ها و توانمندی‌های این عرصه‌ها را تحت شعاع قرار دهد. متأسفانه عدم توجه به این مسئله باعث بروز مشکلات زیست محیطی و اجتماعی متعددی در سواحل کشور به ویژه سواحل شمالی شده که در چند سال اخیر به عنوان یکی از مسایل اساسی مطرح بوده است [۲]. به همین دلیل نیز طی سال‌های گذشته تلاش‌هایی

برای اصلاح این روندها و شرایط حاکم بر این عرصه‌ها آغاز شده است. با تصویب ماده ۶۳ قانون چهارم توسعه و آیین‌نامه اجرایی آن انتظار می‌رود، با توجه به ساز و کارهای اجرایی و وظایفی که برای دستگاه‌های اجرایی در این آیین‌نامه پیش‌بینی شده است، بتوان تا حدودی معضلات کنونی سواحل کشور را به طور عام و سواحل شمالی کشور را به طور خاص، سازماندهی کرد که این سازماندهی بایستی نتیجه مطالعات و برنامه‌ریزی در قالب فرآیند مدیریت یکپارچه محیطی باشد [۳]. بر این اساس، سازماندهی و ضابطه‌مند کردن استقرار فعالیت‌ها در این مناطق به ویژه سواحل شمالی کشور که کارکردهای گردشگری نیز برای آن‌ها پیش‌بینی شده است، باید در اولویت برنامه‌های توسعه کشور قرار گرفته و سیاست‌ها و برنامه‌های مشخصی برای استفاده مطلوب و بهینه از این عرصه‌ها به مورد اجرا گذاشته شود. هر گونه تعلل و کوتاهی و از دست دادن فرصت‌ها در این زمینه می‌تواند آثار و پیامدهای زیانباری را بر کشور تحمیل کند و موجودیت این مناطق و دستیابی به توسعه پایدار را در آنها بسیار پرهزینه و گاه غیر ممکن سازد [۴].

در سبک مدیریتی جدید، مدیریت ساحلی از آن جهت یکپارچه نامیده می‌شود که این مدیریت به وسیله سازمانی مسئول و به صورت یکپارچه (و نه بخشی) و با توجه به ملاحظات حفاظت فیزیکی و اکولوژیک سواحل انجام گیرد. ذکر این نکته ضروری است که مدیریت یکپارچه جایگزین فعالیت سازمان‌های بخشی (وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها) نمی‌شود، بلکه ضمن داشتن تکالیف خاص در پی کاهش تداخل و رفع تعارض و تضاد میان فعالیت‌های آن‌ها است [۵].

قوانین و مقررات پراکنده در خصوص وضعیت حقوقی اراضی مستحده، ساحلی و حریم آب‌ها و بعضاً اختلاف نظر در تفسیر این قوانین توسط مراجع ذیربط، لزوم بررسی تحلیلی وضعیت حقوقی این اراضی، جهت نیل به نوعی جمع‌بندی در مورد نحوه برنامه‌ریزی و مدیریت کلان و استفاده بهینه از این مناطق را نمایان می‌سازد [۶]. هدف از این پژوهش اولویت‌بندی رویکردهای نظام، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی کل کشور نسبت به مناطق ساحلی در قالب معیارهای اجتماعی، اقتصادی، سیاسی-امنیتی، قانونی-مدیریتی، کالبدی و محیط‌زیستی در سطح سواحل کشور است.

۱-۱. اهم قوانین

اهم قوانین اراضی و مستحده ساحلی به شرح ذیل می‌باشد:

۱- اراضی مستحده و ساحلی متعلق به دولت هستند مگر در مواردی استثنائی که قانون پیش‌بینی کرده است. (مستفاد از مورد ۳ و ۴ "قانون اراضی مستحده و ساحلی") [۷].

۲- ساخت و ساز در حریم قانونی دریاها بر حسب اینکه متقاضی ساخت، نهاد دولتی باشد یا بخش خصوصی وضعیت متفاوتی دارد:

الف: مستفاد از ماده ۷ "قانون اراضی مستحده و ساحلی" اگر یک نهاد دولتی خواهان ایجاد تاسیسات ضروری در حریم قانونی سواحل باشد، بایستی در مورد "اصل بهره‌برداری و استفاده" از هیئت وزیران مجوز کسب نماید. پس از این مرحله برای ساخت و ساز در اراضی حریم بایستی از مراجع زیر نیز مجوزهای لازم کسب گردد:

- سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور (به موجب قانون اراضی مستحده و ساحلی)

- وزارت نیرو (به موجب تبصره ۳ ماده ۲ قانون توزیع عادلانه آب) [۸].

- سازمان بنادر و کشتیرانی (به موجب بند ۲۲ ماده ۳ آیین‌نامه سازمان بنادر و کشتیرانی) [۹].

ب: اگر بخش خصوصی خواهان ایجاد تاسیسات در حریم دریا باشد، لااقل باید از ۴ مرجع کسب مجوز کند:

اول- نهادی که موضوع فعالیت تاسیسات مورد نظر به وظایف آن نهاد مرتبط است.

دوم- سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور (در اجرای قانون اراضی مستحده و ساحلی)

سوم- وزارت نیرو (در اجرای قانون توزیع عادلانه آب)

چهارم- سازمان بنادر و کشتیرانی (به موجب بند ۲۲ ماده ۳ آیین نامه سازمان بنادر و کشتیرانی)

۳- به موجب ماده ۹ "قانون اراضی مستحدث و ساحلی" فروش، اجاره و معاوضه اراضی مستحدث و ساحلی بر عهده وزارت جهاد سازندگی (در حال حاضر وزارت جهاد کشاورزی) است.

۴- به موجب ماده ۸ "قانون توزیع عادلانه آب" صدور اجازه بهره برداری یا واگذاری بهره برداری از شن و ماسه و خاک رس حریم قانونی سواحل آب های کشور منوط به کسب موافقت قبلی وزارت نیرو است.

۵- با عنایت به بند ۱ تبصره ماده ۴ "قانون اراضی مستحدث و ساحلی" و به موجب بند ۲ از ماده ۵ "اساسنامه جدید سازمان زمین شهری" مصوب سال ۱۳۶۷ هیئت وزیران، اگر اراضی حریم و مستحدث ساحلی در محدوده قانونی و حریم استحقاقی شهرها و شهرکها قرار بگیرند، سازمان زمین شهری (که در سال ۱۳۷۲ به "سازمان ملی زمین و مسکن" تغییر نام یافت) عهده دار اجرای قوانین و مقررات در آن محدوده خواهد بود.

۶- مستفاد از ماده ۱۱ "قانون اراضی مستحدث و ساحلی"، هر گونه تجاوز نسبت به اراضی مورد بحث و تصرف غیر قانونی آن ها یا تخریب آن ها به وسیله برداشت شن و ماسه و خاک و سنگ جرم بوده، مرتکب به مجازات قانونی و عنداللزوم خلع ید محکوم خواهد شد. در این مورد وزارت جهاد سازندگی (سازمان جنگل ها و مراتع) (در حال حاضر وزارت جهاد کشاورزی) مکلف است به محض اطلاع با استمداد از نیروی انتظامی و مامورین خود رفع تجاوز نماید و مراتب را جهت تعقیب کیفری موضوع کتبا به دادگاه محل وقوع جرم اطلاع دهد.

۲-۱. قوانین مربوط به سواحل

۱- قانون توزیع عادلانه آب مصوب سال ۱۳۶۱ تمامی اراضی مستحدث و ساحلی را متعلق به حکومت جمهوری اسلامی اعلام کرده است، اما نه در این قانون و نه در قانون اراضی مستحدث و ساحلی مصوب سال ۱۳۵۴ عرض تمامی اراضی مستحدث و ساحلی ذکر نشده است. خلاء قانونی موجود در مورد چنین امر مهمی باعث ایجاد ابهام در زمینه اجرای بخشی از قوانین و مقررات شده است که برای مثال مورد فوق در رابطه با دریاچه ارومیه مشکلات زیادی را به وجود آورده است.

۲- در قانون اراضی مستحدث و ساحلی و قانون توزیع عادلانه آب، وزارتخانه های جهاد سازندگی (سازمان جنگل ها و مراتع کشور) (در حال حاضر وزارت جهاد کشاورزی) و نیرو به عنوان مراجعی معرفی شده اند که متقاضیان ساخت و ساز در حریم دریاها بایستی از آنان مجوز کسب کنند. همچنین سازمان بنادر و کشتیرانی نیز به موجب بند ۲۲ ماده ۳ آیین نامه سازمان، مرجع صدور اجازه تاسیس اسکله و سایر تاسیسات و تجهیزات مربوطه، در مناطق ساحلی اعلام شده است مع الوصف روال قانونی مدون و مشخص برای طی مسیر قانونی فوق برای اشخاص حقیقی و حقوقی که خواهان ایجاد تاسیسات در مناطق ساحلی هستند وجود ندارد.

۳- با توجه به اینکه اخذ مجوزهای فوق دارای تقدم و تاخر خاص و تعریف شده ای نمی باشد، بررسی امکان به وجود آمدن شورائی مرکب از سازمان های ذیربط جهت سیاست گذاری و مدیریت سواحل کشور در امور ساخت و ساز و همچنین طرح جامع مدیریت سواحل ضروری می باشد [۱۰]. اصولاً در سایر کشورها نیز کلیه امور مربوط به سواحل توسط یک دستگاه اجرایی انجام نمی شود. به عنوان مثال در کشور دانمارک دو سازمان در امور مربوط به سواحل عمل می کنند. امور مربوط به حفاظت محیط زیست توسط یک سازمان و مدیریت کلی سواحل مثل امور انرژی، ساخت و ساز، تغییرات مورفولوژی و... توسط یک سازمان دیگر به صورت مستقل کنترل می شود [۱۱، ۱۲، ۱۳].

۴- در استناد و استفاده از ماده ۱۱ قانون اراضی مستحدث و ساحلی مصوب سال ۵۴، تبصره ۳ ماده ۲ و ماده ۴۸ قانون توزیع عادلانه آب نوعی ابهام و تداخل به شرح زیر مشاهده می شود:

ماده ۱۱ "قانون اراضی مستحدث و ساحلی":

"هرکس به قصد تصرف به اراضی مستحدث و ساحلی متعلق به دولت و حریم دریا و دریاچه ها و تالاب های کشور تجاوز کند و یا اراضی مزبور را با برداشت شن و ماسه و خاک و سنگ تخریب نماید، به حبس جنحه ای تا سه سال و خلع ید محکوم خواهد شد. وزارت کشاورزی و منابع طبیعی (در حال حاضر وزارت جهاد کشاورزی) مکلف است به محض اطلاع به وسیله گارد جنگل و مامورین (نیروی انتظامی) رفع تجاوز کند و مراتب را برای رسیدگی به موضوع و تعقیب کیفری کتبا به دادگاه محل اعلام نماید."

تبصره ۳ ماده ۲ "قانون توزیع عادلانه آب":

"ایجاد هر نوع اعیانی و حفاری و دخل و تصرف در بستر رودخانه ها و انهار طبیعی و کانال های عمومی و مسیل ها و مرداب و برکه های طبیعی و همچنین در حریم قانونی سواحل دریاها و دریاچه ها اعم از طبیعی و یا مخزنی ممنوع است مگر با اجازه وزارت نیرو."

ماده ۴۸ "قانون توزیع عادلانه آب":

"صدور اجازه بهره برداری یا واگذاری بهره برداری از شن و ماسه و خاک رس و بستر و حریم رودخانه ها، انهار و مسیل ها و حریم قانونی سواحل دریاها و دریاچه ها منوط به کسب موافقت قبلی وزارت نیرو است."

۵- مشابه مورد قبل در استناد به مواد ۸ قانون اراضی مستحدث و ساحلی و تبصره ۳ ماده ۲ "قانون توزیع عادلانه آب" نوعی ابهام مشاهده می شود.

ماده ۸ از "قانون اراضی مستحدث و ساحلی"

"وزارت کشاورزی و منابع طبیعی (در حال حاضر وزارت جهاد کشاورزی) مجاز است تاسیساتی را که در حریم یا داخل دریا یا دریاچه ها ایجاد شده است به ترتیبی که در ماده ۱۲ این قانون مقرر شده خریداری نماید و تا زمانی که خریداری نشده است از متصرفین، حق الارض دریافت کند..."

۶- بر خلاف پیش بینی قانون گذار در ماده ۱۴ قانون اراضی مستحدث و ساحلی برای تهیه آیین نامه اجرایی برای قانون فوق توسط وزارت کشاورزی و منابع طبیعی (در حال حاضر وزارت جهاد کشاورزی) در سال ۱۳۵۴ اکنون پس از گذشت زمان طولانی هنوز آیین نامه فوق تهیه نشده است که خود بر ابهامات اجرایی قانون فوق می افزاید. (۱۰-۱۵)

۲. روش تحقیق

تحقیق حاضر، یک تحقیق توصیفی از نوع پیمایشی می باشد. همچنین از آنجایی که نتایج این تحقیق می تواند به طور عملی، مورد استفاده قرار گیرد، یک تحقیق کاربردی نیز می باشد. در تحقیق حاضر جامعه آماری مورد نظر، مدیران، کارشناسان و متخصصان امر در سازمان بنادر و دریانوردی و شرکت های همکار در پروژه های مربوطه می باشند. در این تحقیق با توجه به بررسی های انجام گرفته در زمینه جامعه آماری و بر پایه تعداد متخصصان موجود و شناسایی شده، حجم جامعه یا به عبارتی خبرگان امر در این زمینه، برابر با ۳۵ نفر تشخیص داده شدند. مطابق با جدول مورگان، میزان حجم نمونه برابر با ۳۲ نفر تعیین گردیده است. پس از توزیع پرسشنامه اصلی بین ۳۲ نفر، تعداد ۲۸ عدد پرسشنامه به صورت صحیح، تکمیل و بازگردانده شد. پرسشنامه این تحقیق طوری طراحی شده است که می تواند تبدیل به مقایسات زوجی شود. بر این اساس جدول مقایسه از اطلاعات پرسشنامه استخراج می گردد. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم افزار Expert Choise استفاده شده است. در این تحقیق سئوالات پرسشنامه پس از طرح بصورت مصاحبه با افراد متخصص در زمینه مذکور و ارائه پرسشنامه اولیه به آنها مورد بررسی قرار گرفته و در نهایت در قالب یک پرسشنامه ارائه گردیده است.

۱-۲. نتایج

۱-۲-۱. تحلیل سلسله مراتبی

پس از انجام مطالعات کتابخانه‌ای در رابطه با گردآوری انواع مسائل و مشکلات موجود در رابطه با سواحل شمالی و جنوبی ایران بر اساس تقسیم‌بندی موضوعی، انواع این مشکلات در قالب پنج دسته به صورت ذیل تدوین گردید:

۱- مشکلات عمومی، حاکمیتی، قوانین و سازمان‌ها

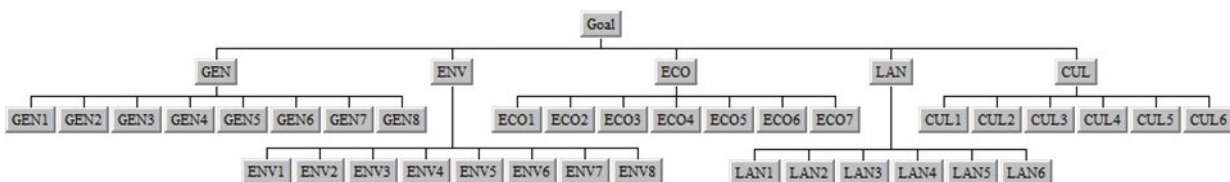
۲- مشکلات طبیعی و زیست محیطی

۳- مشکلات اقتصادی

۴- مشکلات فضایی (کاربری اراضی)

۵- مشکلات فرهنگی - اجتماعی

به منظور انجام فرایند تحلیل و رتبه بندی معیارها از روش تحلیل سلسله مراتبی استفاده می‌گردد. شکل ۱ ساختار سلسله مراتبی این تحقیق را نشان می‌دهد. همانطور که از این شکل ملاحظه می‌شود، در این پژوهش، در مجموع ۵ معیار و ۳۵ زیرمعیار وجود دارد.

شکل ۱: ساختار سلسله مراتبی تحقیق در روش تحلیل سلسله مراتبی

۱-۲-۱-۱. جدول مقایسات زوجی

جهت ثبت نتایج بدست آمده از پرسشنامه‌ها در نرم‌افزار Expert Choice از جداولی که عوامل و گزینه‌ها را بصورت زوجی مقایسه می‌کند، استفاده می‌شود. این جداول حاصل از تقسیم امتیازات حاصل از طیف لیکرد پاسخنامه‌ها بر مقایسات زوجی می‌باشند. با اجرای میانگین هندسی بر روی تمامی آرایه‌های جداول مقایسات زوجی حاصل از پرسشنامه‌ها، امتیازات مربوطه جهت ایجاد این جداول حاصل می‌شود و نتایج حاصل به عنوان ورودی در نرم‌افزار ثبت می‌گردد. جدول ۱ ماتریس مقایسات زوجی معیارهای اصلی را نشان می‌دهد.

جدول ۱: ماتریس مقایسات زوجی معیارهای اصلی

	GEN	ENV	ECO	LAN	CUL
GEN	۱	۱/۰۶۱۲	۰/۸۸۶	۱/۲۳۹۹	۱/۰۷۶۲
ENV		۱	۰/۸۳۴۹	۱/۱۶۸۴	۱/۰۱۱۴۱
ECO			۱	۱/۳۹۹۴	۱/۲۱۴۶
LAN				۱	۰/۸۶۸
CUL					۱

۱-۲-۲. جدول مقایسات زوجی زیرمعیارها

ماتریس مقایسات زوجی زیرمعیارها جهت ثبت در نرم افزار Expert Choice به صورت جداول (۲) تا (۶) می باشد. نحوه محاسبات این ماتریس ها شبیه به روش توصیف شده در بالاست.

جدول ۲: ماتریس مقایسات زوجی زیرمعیارهای مشکلات عمومی، حاکمیتی، قوانین و سازمانها

	GEN1	GEN2	GEN3	GEN4	GEN5	GEN6	GEN7	GEN8
GEN1	۱	۰/۸۸۹۷	۱/۲۶۴۴	۱/۱۹۰۴	۱/۲۲۰۸	۱/۲۱۷۴	۱/۰۵۳۲	۱/۰۳۸۵
GEN2		۱	۱/۴۲۱	۱/۳۳۷۹	۱/۳۷۲۱	۱/۳۶۸۳	۱/۱۸۳۷	۱/۱۶۷۲
GEN3			۱	۰/۹۴۱۵	۰/۹۶۵۵	۰/۹۶۲۹	۰/۸۲۳	۰/۸۲۱۴
GEN4				۱	۱/۰۲۵۵	۱/۰۲۲۷	۰/۸۸۴۷	۰/۸۷۲۴
GEN5					۱	۰/۹۹۷۳	۰/۸۶۲۷	۰/۸۵۰۷
GEN6						۱	۰/۸۶۵۱	۰/۸۵۳
GEN7							۱	۰/۹۸۶۱
GEN8								۱

جدول ۳: ماتریس مقایسات زوجی زیرمعیارهای مشکلات طبیعی و زیست محیطی

	ENV1	ENV2	ENV3	ENV4	ENV5	ENV6	ENV7	ENV8
ENV1	۱	۱/۱۳۶۷	۱/۰۶۰۷	۱/۳۲۳۴	۱/۲۹۲۱	۱/۰۲۶۳	۰/۹۸۷۱	۱/۱۷۵۷
ENV2		۱	۰/۹۳۳۱	۱/۱۶۴۲	۱/۱۳۶۷	۰/۹۰۲۹	۰/۸۶۸۳	۱/۰۳۴۳
ENV3			۱	۱/۲۴۷۷	۱/۲۱۸۲	۰/۹۶۷۶	۰/۹۳۰۶	۱/۱۰۸۴
ENV4				۱	۰/۹۷۶۴	۰/۷۷۵۵	۰/۷۴۵۸	۰/۸۸۸۴
ENV5					۱	۰/۷۹۴۳	۰/۷۶۳۹	۰/۹۰۹۹
ENV6						۱	۰/۹۶۱۸	۱/۱۴۵۶
ENV7							۱	۱/۱۹۱۱
ENV8								۱

جدول ۴: ماتریس مقایسات زوجی زیرمعیارهای مشکلات اقتصادی

	ECO1	ECO2	ECO3	ECO4	ECO5	ECO6	ECO7
ECO1	۱	۰/۹۳۷۱	۰/۸۴۲۷	۰/۸۳۱۳	۰/۹۹۹	۰/۹۴۶۷	۱/۰۳۶۱
ECO2		۱	۰/۸۹۹۳	۰/۸۸۷۱	۱/۰۶۶۱	۱/۰۱۰۳	۱/۱۰۵۷
ECO3			۱	۰/۹۸۶۵	۱/۱۸۵۵	۱/۱۲۳۵	۱/۲۲۹۵
ECO4				۱	۱/۲۰۱۷	۱/۱۳۸۹	۱/۲۴۶۴
ECO5					۱	۰/۹۴۷۷	۱/۰۳۷۲
ECO6						۱	۱/۰۹۴۴
ECO7							۱

جدول ۵: ماتریس مقایسات زوجی زیرمعیارهای کاربری اراضی

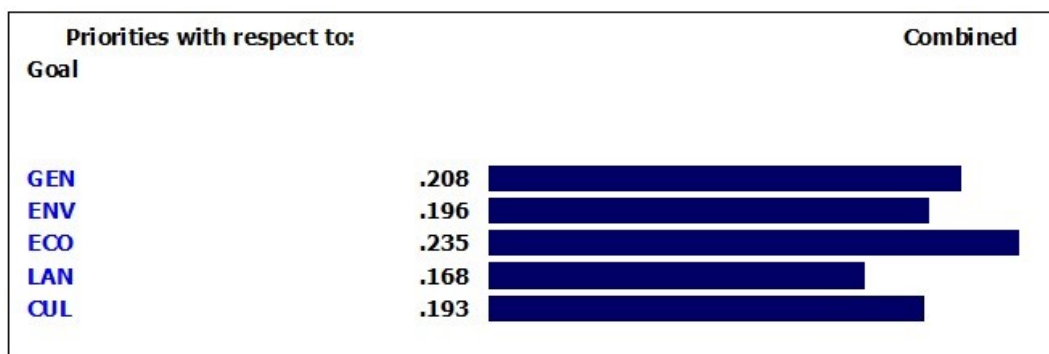
	LAN1	LAN2	LAN3	LAN4	LAN5	LAN6
LAN1	۱	۱/۱۳۰۸	۱/۱۴۴۱	۱/۰۸۹۳	۱/۱۰۳۲	۱/۰۰۵۱
LAN2		۱	۱/۰۱۱۸	۰/۹۶۳۳	۰/۹۷۵۵	۰/۸۸۸۸
LAN3			۱	۰/۹۵۲۱	۰/۹۶۴۲	۰/۸۷۸۴
LAN4				۱	۱/۰۱۲۷	۰/۹۲۲۷
LAN5					۱	۰/۹۱۱۱
LAN6						۱

جدول ۶: ماتریس مقایسات زوجی زیرمعیارهای مشکلات فرهنگی - اجتماعی

	CUL1	CUL2	CUL3	CUL4	CUL5	CUL6
CUL1	۱	۰/۸۳۳۹	۰/۷۸۸۸	۰/۶۱۰۴	۰/۶۷۴۸	۰/۹۴۲۸
CUL2		۱	۰/۹۴۵۹	۰/۷۳۲۱	۰/۸۰۹۳	۱/۱۳۰۶
CUL3			۱	۰/۷۷۳۹	۰/۸۵۵۵	۱/۱۹۵۲
CUL4				۱	۱/۱۰۵۴	۱/۵۴۴۴
CUL5					۱	۱/۳۹۷۱
CUL6						۱

۳-۱-۲. نتایج تحلیل سلسله مراتبی - وزن نسبی معیارهای اصلی پنج گانه

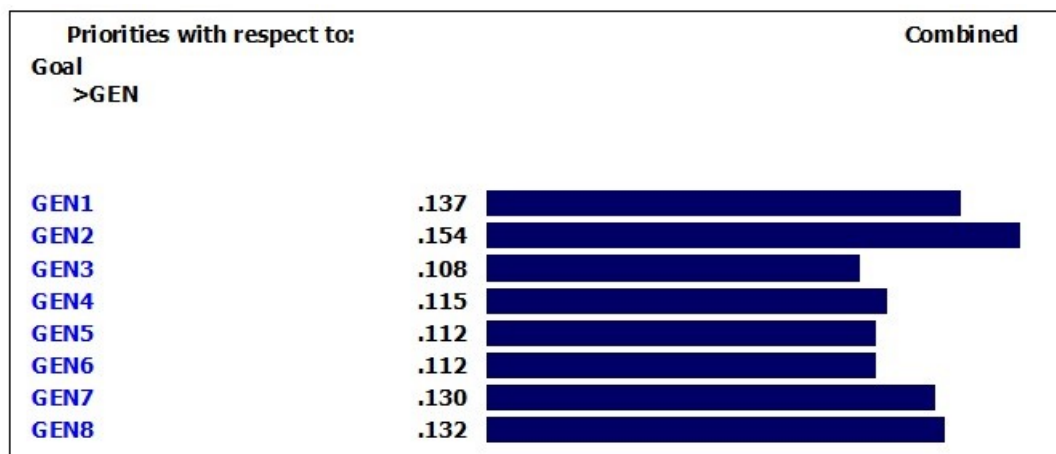
پس از آنالیز در نرم افزار Expert Choice با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی وزن معیارهای اصلی پنج گانه به صورت شکل ۲ حاصل خواهد شد. همانطور که در این شکل ملاحظه می شود، بیشترین وزن مربوط به مشکلات اقتصادی با مقدار ۰/۲۳۵ و کمترین آن مربوط به مشکلات کاربری اراضی با مقدار ۰/۱۶۸ می باشد. رتبه بندی عوامل اصلی به ترتیب مشکلات اقتصادی با مقدار وزن ۰/۲۳۵، مشکلات عمومی، حاکمیتی، قوانین و سازمان ها با مقدار وزن ۰/۲۰۸، مشکلات طبیعی و زیست محیطی با مقدار وزن ۰/۱۹۶، مشکلات فرهنگی - اجتماعی با وزن ۰/۱۹۳ و در نهایت مشکلات کاربری اراضی با وزن ۰/۱۶۸ است.

شکل ۲: وزن معیارهای پنج گانه اصلی در روش تحلیل سلسله مراتبی

اولین کنفرانس بین المللی و دومین کنفرانس ملی "به سوی شهرسازی، معماری، عمران و هنر دانش بنیان"

۲-۱-۴. نتایج تحلیل سلسله مراتبی- وزن نسبی زیرمعیارهای هر معیار اولویت بندی هر یک از زیرمعیارها در معیارهای اصلی نشان دهنده رتبه هر یک از زیرمعیارها در مجموعه آن معیار می باشد. در اشکال (۳) تا (۷) به ترتیب وزن زیرمعیارهای هر کدام از عوامل اصلی حاصل از تحلیل در نرم افزار Expert Choice ارائه شده است.

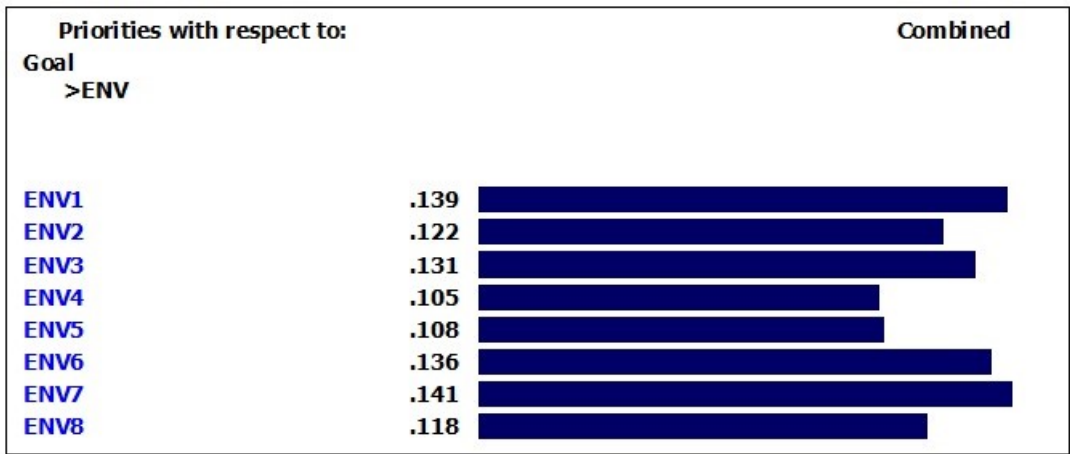

شکل ۳: وزن زیرمعیارهای مشکلات عمومی، حاکمیتی، قوانین و سازمان ها در روش تحلیل سلسله مراتبی

در شکل ۳ وزن زیرمعیارهای مشکلات عمومی، حاکمیتی، قوانین و سازمان ها در روش تحلیل سلسله مراتبی آمده است. اولویت بندی زیرمعیارهای این معیار به ترتیب به صورت زیر است:

- ۱- نبود برنامه یکپارچه و مناسب برای مناطق ساحلی
- ۲- فقدان همکاری و تشریک مساعی میان سازمان های مختلف در استان های ساحلی
- ۳- بالابودن هزینه های اجرایی به منظور ساخت سازه و تاسیسات اسکله ها بر اساس قوانین سازمان بنادر که خود مانع ترغیب ارباب رجوع برای اخذ مجوز می شود.
- ۴- تمکین نکردن برخی از ارباب رجوع ها از قوانین و مقررات سازمان بنادر به منظور اخذ مجوز
- ۵- وجود موانع در قوانین و مقررات مناطق آزاد
- ۶- عدم تناسب دستورالعمل های ابلاغی از سازمان بنادر و دریانوردی با وضعیت اقلیمی موجود در شهرستان
- ۷- عدم پیگیری به موقع ارباب رجوع به منظور تسریع در روند مراحل اخذ مجوز
- ۸- افزایش قاچاق به ویژه در مناطق ساحلی

در شکل ۴ وزن زیرمعیارهای مشکلات طبیعی و زیست محیطی در روش تحلیل سلسله مراتبی آمده است.

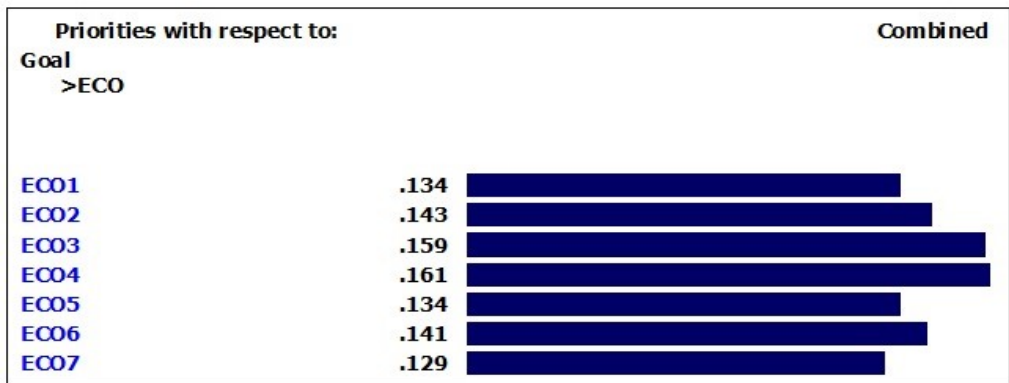

شکل ۴: وزن زیرمعیارهای مشکلات طبیعی و زیست محیطی در روش تحلیل سلسله مراتبی

اولویت بندی زیرمعیارهای معیار مشکلات طبیعی و زیست محیطی به ترتیب به صورت زیر است:

- ۱- آلودگی منابع دریایی
- ۲- تخلیه پسماندهای خشک و تر شهری، صنعتی و کشاورزی به دریا
- ۳- تهدید و به خطر افتادن تنوع زیستی
- ۴- آلودگی نواحی ساحلی ناشی از کمبود زمین جهت دفع پسماند
- ۵- استخراج و بهره برداری نامناسب و بدون برنامه از منابع طبیعی (آبزیان و جنگل)
- ۶- آلودگی زیست محیطی ناشی از استخراج نفت و گاز طبیعی و حمل و نقل
- ۷- فرسایش و آسیب دیدگی خطوط ساحلی و زیرساخت آن
- ۸- تغییرات تراز آب دریا

در شکل ۵ وزن زیرمعیارهای مشکلات اقتصادی در روش تحلیل سلسله مراتبی آمده است.

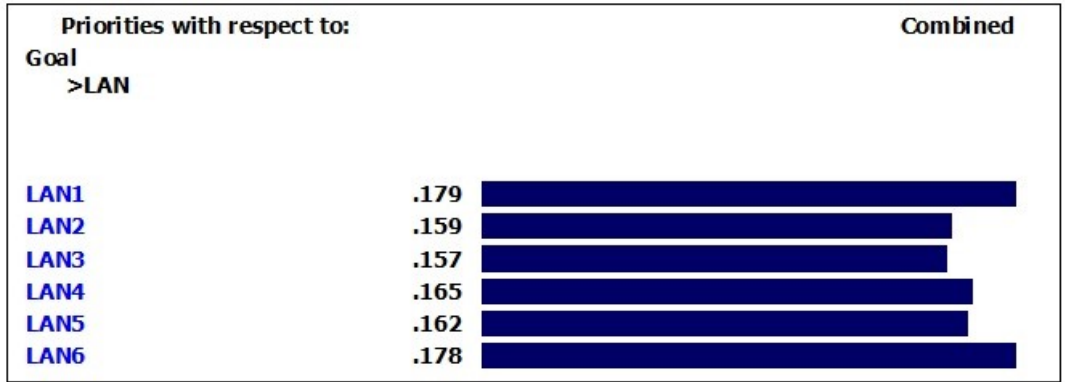

شکل ۵: وزن زیرمعیارهای مشکلات اقتصادی در روش تحلیل سلسله مراتبی

اولویت بندی زیرمعیارهای معیار مشکلات اقتصادی به ترتیب به صورت زیر است:

- ۱- بازرگانی و تجارت دریایی ضعیف و غیرفعال در مقایسه با کشورهای همسایه
- ۲- کمبود صنایع مادر و صنایع پشتیبانی در استان های ساحلی
- ۳- کاهش منابع آبی (ماهی و ...)
- ۴- کمبود امکانات و تهسیلات مرتبط با گردشگری
- ۵- بهره وری نامناسب فعالیت های کشاورزی و استفاده نامناسب از زمین
- ۶- غیرفعال و ضعیف بودن بخش کشاورزی در سواحل جنوبی به دلیل شرایط آب و هوایی نامناسب، کمبود آب، عدم کنترل سیلاب و روش های نامناسب کشت
- ۷- کمبود آب شیرین در مناطق ساحلی

در شکل ۶ وزن زیرمعیارهای مشکلات کاربری اراضی در روش تحلیل سلسله مراتبی آمده است.

شکل ۶: وزن زیرمعیارهای کاربری اراضی در روش تحلیل سلسله مراتبی

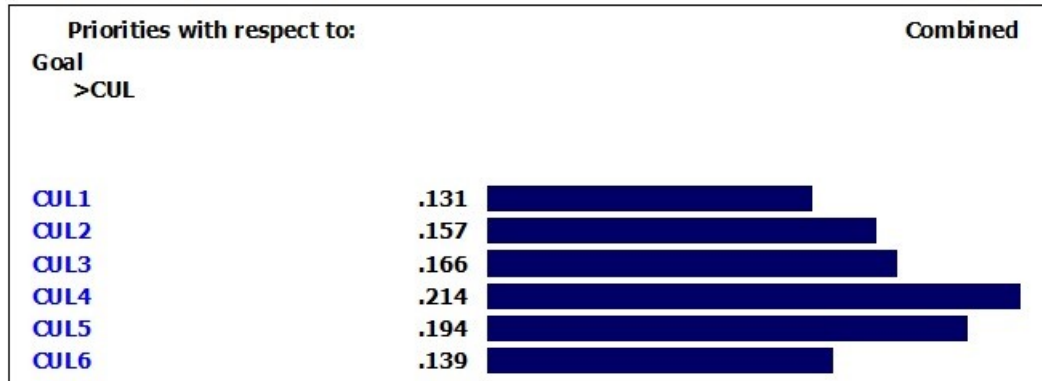
اولویت بندی زیرمعیارهای معیار مشکلات کاربری اراضی به ترتیب به صورت زیر است:

- ۱- ساخت و ساز و توسعه غیرقانونی و بی ضابطه
- ۲- کمبود زیرساخت حمل و نقل (راه و راه آهن)
- ۳- مسائل و مشکلات حقوقی اراضی ساحلی و مالکیت زمین و خط ساحلی - نبود تعریفی مناسب درباره مالکیت خصوصی و عمومی نوار ساحلی
- ۴- تغییر غیرقانونی کاربری اراضی به ویژه در اراضی کشاورزی
- ۵- دسترسی محدود و انحصاری به دریا-محدودیت دسترسی آزاد عموم مردم به نوار ساحلی

اولین کنفرانس بین المللی و دومین کنفرانس ملی "به سوی شهرسازی، معماری، عمران و هنر دانش بنیان"

۶- فقدان طرح کاربری اراضی مناسب جهت توسعه مناطق ساحلی [۱۴].

۷- در شکل ۷ وزن زیرمعیارهای مشکلات فرهنگی- اجتماعی در روش تحلیل سلسله مراتبی آمده است.

شکل ۷: وزن زیرمعیارهای مشکلات فرهنگی- اجتماعی در روش تحلیل سلسله مراتبی

اولویت بندی زیرمعیارهای معیار مشکلات فرهنگی- اجتماعی به ترتیب به صورت زیر است:

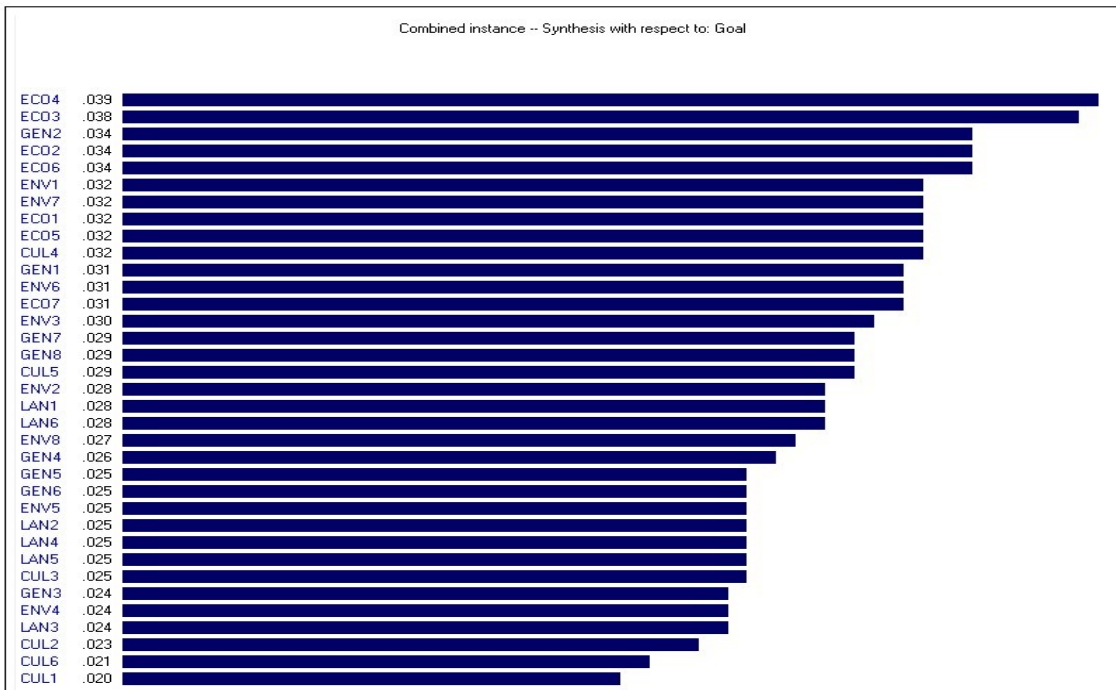
- ۱- فقر، بیکاری و عدم توسعه به دلیل شرایط نامناسب آب و هوایی و کمبود زیرساخت مناسب
- ۲- توزیع نامناسب جوامع ساحلی
- ۳- اتصال ضعیف مناطق ساحلی به مناطق داخلی کشور
- ۴- تغییرات نامطلوب و سریع در بافت فرهنگی مناطق ساحلی
- ۵- قاچاق و نقل و انتقال غیرقانونی کالا
- ۶- نرخ رشد جمعیت بالا

۲-۱-۵. اولویت بندی عوامل ایجاد مشکلات در سواحل کشور

پس از تعیین وزن معیارها و زیرمعیارها به صورت نسبی، لازم است تا وزن نهایی آنها مشخص گردد. در اینجا دو روش برای تعیین وزن نهایی وجود دارد که به ترتیب همراه با نتایج آنها ارائه می گردد.

۱. تلفیق ایده آل: در این حالت وزن نهایی به این ترتیب بدست می آید که ابتدا برای هر معیار وزن گزینه ها بر وزن مهم ترین آنها تقسیم می گردد، سپس عدد حاصل در وزن معیار ضرب می شود و با جمع مقادیر حاصل برای هر یک از گزینه ها عددی به هر گزینه تخصیص می یابد. نتیجه حاصل از این روش به صورت شکل ۸ می باشد.

همانطور که از این شکل مشخص است، با تحلیل در این روش، زیرمعیار ECO4 به عنوان یکی از زیرمعیارهای مشکلات اقتصادی، یعنی "بازرگانی و تجارت دریایی ضعیف و غیرفعال در مقایسه با کشورهای همسایه" با بیشترین وزن نهایی با مقدار ۰/۰۳۹ در صدر رتبه بندی مشکلات سواحل کشور قرار گرفته است. در حالی که CUL1 یا "نرخ رشد جمعیت بالا" به عنوان یکی از زیرمعیارهای مشکلات فرهنگی- اجتماعی با مقدار ۰/۰۲۰ در انتهای این رتبه بندی قرار دارد.

شکل ۸: وزن نهایی زیرمعیارها در روش تحلیل سلسله مراتبی با استفاده از روش تلفیق ایده آل

بر اساس این روش، ده مشکل مطرح مطابق با نظرسنجی انجام گرفته از متخصصان امر که بیشترین اثر را در این زمینه دارند، به شرح جدول ۷ می باشد:

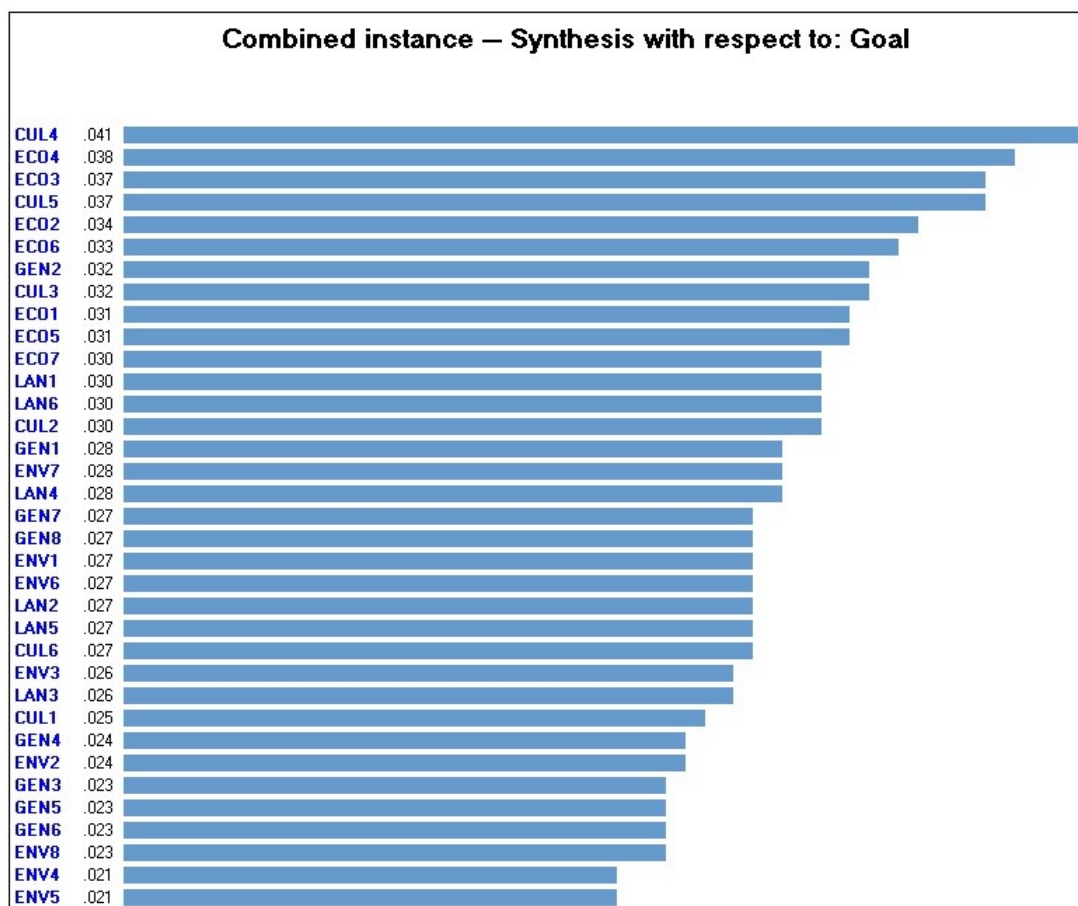
جدول ۷: ده مشکل مطرح مطابق با نظرسنجی انجام گرفته از متخصصان امر در روش تلفیق ایده آل

ردیف	عنوان	نماد
۱	بازرگانی و تجارت دریایی ضعیف و غیرفعال در مقایسه با کشورهای همسایه	ECO4
۲	کمبود صنایع مادر و صنایع پشتیبانی در استان های ساحلی	ECO3
۳	نبود برنامه یکپارچه و مناسب برای مناطق ساحلی	GEN2
۴	کاهش منابع آبی (ماهی و ...)	ECO2
۵	کمبود امکانات و تهسیلات مرتبط با گردشگری	ECO6
۶	تخلیه پسماندهای خشک و تر شهری، صنعتی و کشاورزی به دریا	ENV1
۷	آلودگی منابع دریایی	ENV7
۸	بهره‌وری نامناسب فعالیت‌های کشاورزی و استفاده نامناسب از زمین	ECO1
۹	غیرفعال و ضعیف بودن بخش کشاورزی در سواحل جنوبی به دلیل شرایط آب و هوایی نامناسب، کمبود آب، عدم کنترل سیلاب و روش‌های نامناسب کشت	ECO5
۱۰	فقر، بیکاری و عدم توسعه به دلیل شرایط نامناسب آب و هوایی و کمبود زیرساخت مناسب	CUL4

۲. تلفیق توزیعی: در این حالت وزن معیارها به وزن گزینه‌ها تقسیم می‌شود و به این ترتیب مجموع وزن نسبی گزینه‌ها تحت هر معیار برابر با وزن معیار مربوطه می‌باشد. نتیجه حاصل از این روش به صورت شکل ۹ می‌باشد.

همانطور که از این شکل ملاحظه می‌شود، در این روش تلفیق، زیرمعیار CUL4 به عنوان یکی از زیرمعیارهای مشکلات فرهنگی- اجتماعی، یعنی "فقر، بیکاری و عدم توسعه به دلیل شرایط نامناسب آب و هوایی و کمبود زیرساخت مناسب" با

بیشترین وزن نهایی با مقدار ۰/۰۴۱ در صدر رتبه بندی مشکلات سواحل کشور قرار گرفته است. در حالی که ENV5 یا "فرسایش و آسیب دیدگی خطوط ساحلی و زیرساخت آن" به عنوان یکی از زیرمعیارهای مشکلات طبیعی و زیست محیطی با مقدار ۰/۰۲۱ در انتهای این رتبه بندی قرار دارد.

شکل ۹: وزن نهایی زیرمعیارها در روش تحلیل سلسله مراتبی با استفاده از روش تلفیق توزیعی

بر اساس این روش، ده مشکل مطرح مطابق با نظرسنجی انجام گرفته از متخصصان امر که بیشترین اثر را در این زمینه دارند، به شرح جدول ۸ می باشد:

جدول ۸: ده مشکل مطرح مطابق با نظرسنجی انجام گرفته از متخصصان امر در روش تلفیق توزیعی

ردیف	عنوان	نماد
۱	فقر، بیکاری و عدم توسعه به دلیل شرایط نامناسب آب و هوایی و کمبود زیرساخت مناسب	CUL4
۲	بازرگانی و تجارت دریایی ضعیف و غیرفعال در مقایسه با کشورهای همسایه	ECO4
۳	کمبود صنایع مادر و صنایع پشتیبانی در استان های ساحلی	ECO3
۴	توزیع نامناسب جوامع ساحلی	CUL5

ECO2	کاهش منابع آبی (ماهی و ...)	۵
ECO6	کمبود امکانات و تسهیلات مرتبط با گردشگری	۶
GEN2	نبود برنامه یکپارچه و مناسب برای مناطق ساحلی	۷
CUL3	اتصال ضعیف مناطق ساحلی به مناطق داخلی کشور	۸
ECO1	بهره‌وری نامناسب فعالیت‌های کشاورزی و استفاده نامناسب از زمین	۹
ECO5	غیرفعال و ضعیف بودن بخش کشاورزی در سواحل جنوبی به دلیل شرایط آب و هوایی نامناسب، کمبود آب، عدم کنترل سیلاب و روش‌های نامناسب کشت	۱۰

۳. نتیجه‌گیری

سواحل ایران طی سال‌های گذشته به ویژه سواحل شمالی کشور، در معرض انواع آلودگی‌ها و توسعه کاربری‌ها، فراتر از توان و تحمل این مناطق قرار گرفته است. در این تحقیق پس از گردآوری قوانین مربوط به سواحل کشور، به شناسایی و بررسی مشکلات موجود در این سواحل پرداخته و تلاش شد تا جهت ترفیع این مشکلات، با انجام فرایند تحلیل سلسله مراتبی نسبت به رتبه‌بندی آن‌ها اقدام گردد [۱۵، ۱۶، ۱۷]. در این پژوهش پس از شناسایی عوامل و زیرمعیارها، تهیه پرسشنامه و توزیع آن بین مصاحبه‌شوندگان که متخصصان امر در زمینه سواحل کشور بودند، انجام گرفت. به منظور انجام تحلیل سلسله مراتبی جهت اولویت‌بندی معیارها و زیرمعیارها، ساختار سلسله مراتبی تشکیل گردیده، ماتریس مقایسات زوجی بین معیارها و تمام زیرمعیارها تهیه شده و وزن نسبی و نهایی آن‌ها با کمک این روش تعیین گردید. نتایج حاکی از آن است که با استفاده از روش تلفیق ایده‌آل، عوامل "بازرگانی و تجارت دریایی ضعیف و غیرفعال در مقایسه با کشورهای همسایه"، "کمبود صنایع مادر و صنایع پشتیبانی در استان‌های ساحلی"، "نبود برنامه یکپارچه و مناسب برای مناطق ساحلی"، "کاهش منابع آبی (ماهی و ...)"، "کمبود امکانات و تسهیلات مرتبط با گردشگری"، "تخلیه پسماندهای خشک و تر شهری، صنعتی و کشاورزی به دریا"، "آلودگی منابع دریایی"، "بهره‌وری نامناسب فعالیت‌های کشاورزی و استفاده نامناسب از زمین"، "غیرفعال و ضعیف بودن بخش کشاورزی در سواحل جنوبی به دلیل شرایط آب و هوایی نامناسب، کمبود آب، عدم کنترل سیلاب و روش‌های نامناسب کشت" و "فقر، بیکاری و عدم توسعه به دلیل شرایط نامناسب آب و هوایی و کمبود زیرساخت مناسب" به ترتیب ده اولویت برتر برای رفع این مشکلات در سواحل کشور می‌باشد.

۴. تشکر و قدردانی

مقاله حاضر بخشی از پایان نامه دوره کارشناسی ارشد اینجانب می‌باشد که نویسندگان از سازمان بنادر و دریانوردی به جهت حمایت‌های آنان تشکر و قدردانی مینمایند.

References

- [1] Fatemi, M. R. "ecology of Caspian Sea", environment conservation organization. (2005), (in Persian)
- [2] Ansari Lari, A., and Tharvati, M. R. "geomorphology and integrated management of the coastal regions and river basins in the periphery of the Persian Gulf from Kang Port to Hosseinieh Port", *seasonal scientific-research-geographical journal of Sarzamin*, spring, 6(21) (2009). (in Persian)

- [3] Ramazani, B., and Taleqani, M. "an approach to the integrated environmental management in organizing the country's coasts (opportunities, challenges and solutions)", *journal of Sepehr*, 21(84). (2014). (in Persian)
- [4] Port and sea, "management of the coastal lines in the integrated management studies of Iran's coastal regions", no.11. (2008). (in Persian)
- [5] Environment conservation organization, "collection of the rules and regulations on the conservation of Iran's environments", v.1, ports and seafaring organization, (2016), "integrated management plan of Iran's coastal regions", engineering and fundamental affairs development vice chancellorship, (2004). (in Persian)
- [6] Moghimi, S. "analytical report on the collection of the regulations for country's coasts protection and management", ministry of power, conservation and exploitation vice chancellorship, river and coast protection and engineering and flood control office, (2008). (In Persian)
- [7] Collection of regulations and legal reports by the ministry of power (In Persian)
- [8] Collection of regulations and legal reports by the agricultural jihad (In Persian)
- [9] Collection of regulations and legal reports by the ports and seafaring (shipping) organization (In Persian)
- [10] Collection of regulations and legal reports by the environment conservation organization (In Persian)
- [11] Collection of regulations and legal reports related to the free trade zones (In Persian)
- [12] Collection of regulations and legal reports by Iran's fishery organization (In Persian)
- [13] Collection of regulations and legal reports by the other organizations related to coast management (In Persian)
- [14] Strategic planning and supervision vice chancellorship of the presidency, "guidelines to the studies on the demarcation of the coasts of the seas, lakes, swamps and estuaries", (2010). (In Persian)
- [15] Journals and instructions by the Strategic planning and supervision vice chancellorship of the presidency (In Persian)
- [16] Niyiyati, F. "the comprehensive plan of coastal regions' management", ports and seafaring organization, (1999). (In Persian)
- [17] Ministry of power, "conservation and management of the coasts: problems and suggestions", (2002). (In)